

Lestadiolaisen liikkeen laulukirjat

STI:n käytännöllisen teologian luentosarjassa (KT IV) Laulettu usko

(lähteenä mm. T. Jämsä - T. Leinonen: Lepopaikka suloinen ISBN 952-5179-18-4)

Vuoden 1701 virsikirja ja vanhat Siionin Virret

Lestadiolaisen herätysliikkeen syntyessä 1840- ja 1850-luvuilla Tornion Lapissa sen laulukirjoina olivat vuoden 1701 virsikirja sekä Siionin Virret. Laulukokoelma Zions Sångers syntyi 1740-luvulla Tukholmassa herrnhutilaisten toimesta ensin kahdena niteenä, sitten yhdistettynä 223 laulun kokoelmaksi. Ruotsinkielisissä herrnhutilaispiireissä ja laajemminkin ruotsinkielisen väestön keskuudessa se lienee tullut tutuksi 1700-luvun jälkipuoliskolla molemmin puolin Pohjanlahtea. Jalasjärven kappalainen *Elias Lagus* (1741-1819) suomensi sen ja julkaisi vuonna 1790 nimellä ”Siionin virret, Ruotsista Suomexi käätyt”. 1800-luvun loppuun mennessä tätä laulukirjaa tiedetään julkaistun ainakin 18 painosta, niistä kolme lestadiolaisten toimesta 1880- ja 1890-luvuilla.

Lars Levi Laestadiuksen tytär *Sofia Wilhelmina Niva* kirjeessään 31.8.1861 on kertonut isänsä kuolinvuoteelta Pajalan vanhasta pappilasta: ”Minä sanoin hänelle viimeiset hyvästit. Minulle hän ei saattanut sanoa mitään, sillä hän tuli kovin liikuttetuksi hyvästelymme aikana. Muuten hän oli sairausaikana usein liikutuksissa ja halusi, että hänelle luettaisiin saarnojansa, joita hän oli pitänyt kristityille sairaille. Raamattua hän luki usein ja veisaili Siionin virsiä, etenkin semmoisia, joissa puhuttiin kilvoittelijain ja voittajain palkasta. Hän oli niin kuin se, joka on voittanut. Hänen silmistään kuvastui ikään kuin hän katselisi ja nauttisi tulevaisen elämän suloisuutta.” (Lohi, Seppo: Sydämen kristillisyyks, s. 417)

Lestadiolaisten ylioppilaskodin Maitojyvä -lehdessä keväällä 1953 *Pekka Raittila* on kirjoittanut: ”Perä-Pohjolan kristillisyyden syntysijoilla oli Siionin Virret kokoelma erittäin tuttu. Sen Jeesuksen kärsimysmuotoa tarkastelevat ja ylistävät virret jätti ikäänkuin perinnöksi herrnhutilaisuus, joka varsinkin Tornionlaaksossa oli valmistanut maaperää lestadiolaisuudelle. Siionin Virsien kanssa oli 1800-luvulla usein sidottuna yhteen Halullisten Sielujen Hengelliset Laulut.”

Lestadiolaispappeina Kittilässä vuosina 1870-83 palvelleen *Karl Abiel Heikelin* ja Enontekiöllä vuosina 1881-1897 palvelleen *Aatu Laitisen* toimittamassa Kristillisessä Kuukauslehdessä jo vuosina 1882 ja 1883 oli usein toistuvia ilmoituksia, joissa *Chr. Ev. Barckin* kirjakauppa Oulussa tarjosi Siionin Virret ynnä Halullisten sieluin hengelliset laulut yhteen sidottuna. Mainoksessa todettiin, että tähän kirjaan pastori *Aatu Laitinen* on kirjoittanut esipuheen, ”terwehdyssanoja Siionin kansalle”.

Lainaan katkelman esipuheesta, jonka Laitinen kirjoitti vuonna 1891 Barckin kirjapainossa painettuihin Siionin Virsiin:

”Näitä wirsiä ovat laulaneet taiwaaseen kulkijat meidän edellämme. Murheensa, ilonsa, rikkautensa, waiwansa, lohdutuksensa, pilkkansa ja kunniansa Jumalassa ja Karitsassa ovat he

tässä laula-neet. Hyödyllistä ja kallista on, että vielä nyt saman tien matkustajat saavat näitä laulaa. Pidämpä sen suurena Isän rakkautena, että näitä ihanoita virsiä taas painetaan saataviksi. Sionin wirret owat jo useoissa painoksissa ulostulleet, ja owat ne Suomenki sionille warsin tutut, sittekun ne jo aikaa owat saksan kielestä kieleemme käännettyt. Samoinpa owat Halullisten sielujen hengelliset laulut tutut ja kalliit. Eiwät siis tarwitse nytkään mitään esipuhetta; tämä wäähäinen puheeni on waan aioittu ter-wehdyssanaksi sionin ystäwille: kehoitukseksi Jumalan kansalle, etteiwät murhettenkaan ikäwinä iltoi-na lakkaisi sionista laulamasta, sillä taiwaassa kuullaan laulumme. Nämä tunnetut ja rakkaat wirret ulostulewat tässä muuttamattomina, ainoastaan kielen puolesta owat ne paranneet.”

Psalmeilla, kiitosvirsillä ja hengellisillä lauluilla kristilliselle uskonyhteisölle on aina ollut suuri merkitys (Ef. 5:19, Kol. 3:16). Kahden valtakunnan rajamaastossa virinneelle lestadiolaisuudelle merkitsi suurta rikkautta se, että jo sukupolvien ajan ennen liikkeen syntymistä karoliinista virsikirjaa ja Siionin virsiä oli opittu laulamaan ja rakastamaan rakastamaan omalla äidinkielellä - olipa se suomi tai ruotsi.

Haullisten Sielujen Hengelliset Laulut

Samana vuonna kuin suomenkieliset Siionin Virret ilmestyi myös Halullisten Sielujen Hengelliset Laulut *Antti Achreniuksen* ja *Pentti Jaakko Ingnatiuksen* toimittamana. Sen varhaisimmissa painoksissa oli vain 26 laulua. Vuodesta 1828 lähtien siihen liitettiin erityisesti arkkivirsiä ja se laajeni vähitellen 196 laulun kokoelmaksi. Se on saanut jo varhain lempinimet ”Achrenius” ja ”Pikku Siioni”. *Pekka Kivekäs*, joka v. 1963 on tehnyt pro gradu -tutkielman Halullisten Sielujen Hengellisistä Lauluista, on todennut ”koko kirjan syntyneen herätyksen riemun pakottamana”.

Palvellessani pappina Haukiputaalla ja Iissä 1950- ja 1960-luvuilla siellä eli vielä lestadiolaiskristittyjä, jotka muistivat ulkoa monia sellaisia vanhoja Siionin virsiä ja Halullisten sielujen hengellisiä lauluja, joita ei enää kymmeneen vuosiin ollut esiintynyt lestadiolaisten toimittamissa laulukirjoissa. He kertoivat oppineensa ne nuoruudessaan ”Vanhasta Siionista” ja ”Pikku Siionista”, siis *Elias Laguksen* Siionin Virsistä ja Halullisten Sielujen Hengellisistä Lauluista.

Uudistettuja Siionin virsiä vierastettiin

Savon ja Pohjanmaan herännäisyyttä varten *Wilhelmi Malmivaaran* toimittamana ilmestyi v. 1893 Siionin virsien uudistettu laitos, jossa oli vain 158 virttä. Lestadiolaisuuden näkökulmasta sitä voidaan pitää uutena laulukokoelmana, ei suoranaisena jatkona vanhoille Siionin virsille. Sillä uudistamiensa Siionin virsien kolmannen painoksen esipuheessa v. 1894 Malmivaara on ottanut varsin rajusti etäisyyttä Laguksen suomentamiin Siionin Virsiin mm. tällaisin sanoin: ”Tuota sairaloista herkuttelemistä ‘verisessä’ Jeesuksessa, ‘veriylijän’ haavoissa, joka soveltuu hernhuutilais- ja lestadiolaishenkeen, olen pyytänyt virsistä karsia ja tiedän, ettei tämä ole kuontunut niille vahingoksi.”

Näiden sanojen levitessä yleiseen tietoisuuteen lestadiolaiskristittyjen keskuudessa syntyi torjuva asenne Malmivaaran uudistamia Siionin virsiä kohtaan. He halusivat pitäytyä vanhoissa Siionin Virsissä.

Lapissa virinnee herätyksen sytyttämässä sydämissä tuttuja ja rakkaiden virsien ja laulujen rinnalla alkoivat soida myös uudet sanat ja sävelet. Niinhän jo Vanhan testamentin laulajakin oli kokenut: ”Hän antoi minun suuhuni uuden virren, kiitoslaulun Jumalallemme” (Ps. 40:4). Lestadiolaiskristittyjen keskuudessa syntyi uusia lauluja, joita 1870-luvulta alkaen julkaistiin myös omina laulukokoelmina.

Pohjan perillä soivat uudet virret

Vanhimpana lestadiolaisena laulujulkaisuna voidaan pitää v.1871 Oulussa Joh. Bergdahlin kirjapainossa painettua ”*Kaksi Laulua. Ensimmäinen: Sionin Kuningas. Toinen: Kiitos wirsi Jesukselle. Kokoillut Maria Kreta Määttä*”. Vuonna 1873 samassa kirjapainossa painettiin ”*Kaksi ihanaa Matka Laulua tiellä Taiwaalliseen Siioniin, kokoon pannut C. O. W.*” Sama nimimerkki C.O.W. julkaisi v. 1874 jälleen kaksi hengellistä laulua ja *Paawali Erwasti* samana vuonna ”*Kaksi Hengellistä matka-laulua Taiwaalliseen Siioniin*”. V. 1875 *F. W. Unggren* julkaisi Nikolainkaupungissa kaksi laulua käsittävän vihkosen ”*Karitsan hää-wirsiä*”, jota vuoteen 1890 mennessä julkaistiin kaikkiaan 16 painosta. Toinen tämän vihkosen lauluista oli *Paawali Erwastin* ”O, Ylkä Jeesus rakkahin”.

Paitsi lauluja, tällaisissa 4-16 sivua käsittävissä pienissä painotuotteissa julkaistiin myös saarnoja ja hartauskirjoituksia. *Pekka Raittila* on todennut, että 1870-luvulla seitsemässä julkaisussa ilmestyi yhteensä 12 lestadiolaiskristittyjen virttä, joiden tekijöistä ovat nykyisin laajasti tunnettuja vain *Paavali Erwasti* ja *Gustaf Skinnari*.

1880-luvulta on kaikkiaan 30 virsijulkaisua ja niissä pitkästi toistasataa virttä. Ensimmäinen laajahko lestadiolaiskristittyjen virsikokoelma ”*Jumalan Lasten Matka-Lauluja I*” on vuodelta 1882; sen toimittaja lienee *Juho Rankinen* (1851-1884). Samannimisen kokoelman toimitti nimimerkki *A. F-m* vuonna 1884 Viipurissa 18 virttä käsittävänä ja v.1885 26 virttä käsittävänä. *Aatu Laitinen* julkaisi vuonna 1886 12 laulun kokoelman *Pieni Laulukirja Jumalan lapsille* ja *Yrjö Halonen* (1862-1941) vuonna 1887 19 laulua käsittävän *Walituuta Lauluja Jumalan lapsille wirwoitukseksi*.

Laulukokoelmat laajenevat

Vuonna 1889 *Johan Evert Pietiläinen* toimitti ensimmäisen merkittävän lestadiolaisen laulukokoelman ”*Kirje Suomen Siionille sekä Lauluja Siionin matkamiehille*”. Siitä otettiin uudet laajennetut painokset 1890 ja 1893 nimellä ”*Walituuta Hengellisiä Lauluja*” sekä vuonna 1898 nimellä *Walittu kokoelma Hengellisiä Lauluja Jumalan lapsille elämän tiellä*. Erityisen rakkaiksi lestadiolaisessa liikkeessä ovat tulleet kaksi Pietiläisen omaa laulua: ”On lepopaikka suloinen” ja ”Kuule sä köyhä matkamies”. Pietiläisen kokoelma oli laajassa käytössä siihen asti, kunnes *Leonard Typpö* julkaisi useina painoksina ”*Siionin kansan Matka-Laulut Elämän tiellä*” vuosina 1902, 1909, 1912, 1914 ja 1916 sekä kokoelman *Kotimaan virsiä*” vuonna 1912.

Myös *Gustaf Skinnari* (1835-1916) julkaisi vuonna 1894 laulukirjan *Jumalan lasten Rukous-, Ylistys- ja Kiitos-Wirsiä matkustaissamme elämän tietä lapi wihollisen maan Paratiisiin*. Siinä oli 102 laulua, niistä 46 Skinnarin sepittämiä.

Leonard Typön vuonna 1912 toimittaman ”*Siionin Matka-Laulut*” kolmannen painoksen 346 laulusta oli vuoden 1701 virsikirjan virsiä on 52, vuoden 1886 virsikirjan virsiä 15, vanhoja Siionin virsiä 18, Halullisten sielujen hengellisiä lauluja 29, Typön sepittämiä omia lauluja 108, *Aatu Laitisen* lauluja 10 ja muita 114, joista muutamat ovat tunnistettavissa *Paavali Ervastian*, *Juho Rankisen*, *Gustaf Skinnarin* ja *Matti Kuulan* kirjoittamiksi.

Voimakkaan ja omaperäisen Lapin ja Peräpohjolan sananjulistajan ja kirjoittajan, rovasti *Aatu Laitisen* (1853-1923) merkitys myös lestadiolaisen lauluperinteen edistäjänä on ollut merkittävä. Edellä olen jo maininnut pari hänen 1880-luvulla julkaisemaansa laulukokoelmaa. Hänen tiedetään itse sepittäneen kolmisenkymmentä laulua, ja hän on kirjoittanut esipuheen J. E. Pietiläisen vuoden 1890 laulukokoelmaan sekä Leonard Typön vuonna 1902 toimittamaan laulukirjaan, ja vuosina 1883 ja 1884 hän on julkaissut esipuheella varustettuina Siionin Virsien sekä Halullisten Sielujen Hengellisten Laulujen yhteensidotut kokoelmat.

Laulujen sävelmät

Melodioita moniin vanhimpiin lestadiolaisten piirissä syntyneisiin lauluihin on lainattu tuttujen virsien ja hengellisten laulujen sekä kansanlaulujen sävelmistä. On mielenkiintoista havaita, kuinka maallisten laulujen, balladien, lemmentaulujen ja humorististen rallatusten sävelmätkin saattoivat kelvata syvällisien hengellisten laulujen melodioiksi. Ja pyhitetyssä käytössä ne jalostuivat hartaksi hengellisten laulujen sävelmiksi. Epäämättömänä esimerkkinä siitä on Antwerpenin merimiespappina kuolleen *Pekka Fredrik Lappalaisen* (1880-1913) todennäköisesti vuonna 1908 runoilema laulu ”Herra Jeesus verellänsä maksoi syntivelkani”. Tällä kansanlaulun sävelmällä aikaisemmin oli tunnettu mm. laulut ”Muistatkos sä neito nuori” ja ”Sattui kerran vahingossa Matin muori kuolemaan”.

Vastaavasta ilmiöstä on esimerkkejä myös Raamatussa Psalmien kirjassa joidenkin psalmien alkuun merkityissä sävelmäviittauksissa: esim. veisataan kuin: ”Mykkä kyyhky kaukaisessa maassa” (Ps. 56), ja kuin: ”Aamuruskon peura” (Ps. 22).

Herätysliikkeen omassa piirissä varhain esiintyneitä laulujen säveltäjiä ovat olleet Kivijärven kirkkoherra *Frans Petter Krank*, hänen poikansa *Yrjö Karanko* vanhempi sekä säveltäjä *Toivo Kuulan* välittämän tiedon perusteella hänen isänsä *Matti Kuula*.

Monet lestadiolaislaulut julkaistiin nuottipainoksena ensimmäisen kerran 4-äänisessä laulukokoelmassa *Kotimaan Lauluja*, jonka vuonna 1907 julkaisi F. P. Krankin vävy *Vihtori Repo*. Kokoelman toinen osa ilmestyi vuonna 1911 *Akseli Skutnabbin* toimittamana. Kokoelman sävelmien laatimiseen ja sovittamiseen osallistui mm. opettaja *Yrjö Karanko*. *Kotimaan Lauluja* oli ensi sijassa Vapaiden Evankelisten Ystävien eli ns. skutnabbilaisten käytössä.

Rovaniemen kirkkoherra *Jaakko Leonard Seppänen* (1881–1938) ja Amerikassa useita laulukirjoja toimittanut *Paul A. Heideman* (1890–1973) kokosivat neliäänisen nuottikirjan ”lestadiolaisuuden keskuudessa paljon käytetyistä lauluista sekä joistakin harvinaisemmista”. Kokoelma sai nimekseen *Hengelliset Matkalaulut*, ja

se julkaistiin vuonna 1930. Esipuheessa kokoajat toteavat tällaisen nuottipainoksen tarpeelliseksi sekä Suomen että Ruotsin ja Norjan mutta etenkin Amerikan kristittyjen kesken. *Hengellisten Matkalaulujen* tekstipainoksen J. L. Seppänen toimitti v. 1935 Kustannusosakeyhtiö Rauhan kustantamana ja uudistetun laitoksen vuonna 1944 hänen poikansa *Pentti J. P. Seppänen* (1910–1962) toimikunnan avustamana. SRK:n toimesta julkaistiin vuonna 1950 ensimmäinen Siionin laulujen ja virsien neliääninen nuottipainos. 1970-luvulta lähtien kunkin lestadiolaisryhmittymän piirissä uuden laulukirjan laitoksen ilmestyttyä sille on yleensä toimitettu mahdollisimman pian myös neliääninen säestyskirja.

Vanhoja virsiä rakastettiin

Oskari Jussila toimittaessaan vuonna 1916 vanhoillislestadiolaisten keskuudessa kauimmin käytössä olleen laulukirjan ”*Siionin Laulut ja Wirret*” otti siihen vuoden 1701 virsikirjasta aineistoa enemmän kuin Typpö oli ottanut Siionin Matka-Lauluhinsa. Jussilan kirjan nimessä sana wirret viittaaakin vuoden 1701 virsikirjan virsiin, joita kokoelman ensimmäisen painoksen 329 laulusta oli yli kolmannes, kaikkiaan 120. Vuoden 1923 painoksessa ne vähenivät 84:ään ja vuoden 1944 painoksessa 37:ään.

Joensuulainen kauppias *Pekka Berg* (myöh. Wuorisalo, 1859–1922) julkaisi uuden heräyksen käyttöön vuonna 1903 kokoelman *Wirsikirja Apostolisille Seurakunnille*. Siinä oli 305 laulua ja virttä, erityisesti vuosien 1701 ja 1886 virsikirjoista sekä Siionin Virsistä ja Halullisten Sielujen Hengellisistä lauluista. Lisäksi siinä oli runsaat kaksikymmentä lestadiolaissyntyistä laulua J. E. Pietiläisen laulukirjasta.

Vuonna 1908 nimellä *P. Wuorisalo* hän julkaisi 466 virttä käsittävän kokoelman ”Walituita virsiä”, johon hän esipuheensa mukaan oli ottanut vuoden 1701 virsikirjasta 128 ja vuoden 1886 virsikirjasta 135 virttä, Siionin virsistä 78, Halullisten sielujen hengellisiä lauluja yli neljäkymmenen, Hengellisiä lauluja ja virsiä 27 ja ”Walituita hengellisiä lauluja” yli kahdenkymmenen.

Vuonna 1919 uuden heräyksen piirissä perustettiin toimikunta kokoamaan laulukirjaa, joka sisältäisi tutuimpia lauluja eri laulukokoelmista sekä lestadiolaisuuden piirissä syntyneitä lauluja. Kirjan viimeistelijänä oli *Antti E. Raunio* (1891–1935), ja uudistettu kokoelma *Walituita Virsiä ja Lauluja* julkaistiin 1920. Uusia painoksia kokoelmasta otettiin 1939, 1948 ja 1961. Kielellisesti vanhentuneena tämä laulukirja jäi vähitellen virsikirjan varjoon ja korvautui vuonna 1979 kolmen lestadiolaisryhmän (Uusheräys, Rauhan Sana ja Laestadius-seura) yhteisesti toimittamalla *Siionin Matkalaulut* -kokoelmalla.

Esikoislestadiolaisuuden piirissä on perinteisesti laulettu vanhoja virsiä. Heidän ensimmäinen oma laulukokoelmansa, nimeltään *Wirsikirja*, ilmestyi vuonna 1946 ja käsitti 225 virttä vuosien 1701 ja 1886 virsikirjoista. Vuonna 1955 ilmestynyt painos sisälsi virsiä vuosien 1701, 1886 ja 1938 virsikirjoista sekä 12 hengellistä laulua. Uudistettu *Wirsikirja ja Hengellisiä Lauluja* ilmestyi 1980 ja se käsitti vuoden 1938 virsikirjan lisävihkoineen, 51 vanhaa virttä, 80 laulua ja 20 Ruotsin kirkon virsikirjasta suomennettua virttä. Kokoelmaa uudistettiin jälleen vuonna 1992, jolloin siihen otettiin vuoden 1986 virsikirja, 36 virttä vuosien 1701 ja 1938/63 virsikirjoista sekä 132 hengellistä laulua. Sisällöltään se on nykyisin varsin lähellä kokoelmia

Siionin laulut ja Siionin Matkalaulut, joiden vaiheista viimeisten 40 vuoden ajalta kerron seuraavaksi.

Oskari Jussilan julkaisi vuonna 1916 toimittamaansa *Siionin Laulut ja Wirret*-laulukirjaa omakustanteena yli kaksi vuosikymmentä. Uusiin painokaiin hän otti lisää lauluja eri lähteistä ja poisti lauluja, jotka eivät olleet tulleet käyttöön. Vuonna 1939 hän ilmoitti luopuvansa laulukirjan julkaisemisesta. Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys (SRK) nimesi toimikunnan laulukirjaa uudistamaan. Siihen kuuluivat mm. *O. H. Jussila*, *Kustavi Lounasheimo*, *Väinö Havas* ja *L. P. Tapaninen*. Toimikunta koki suuren menetyksen, kun Väinö Havas kaatui kesällä 1941. Uudistettu laitos ilmestyi painosta vuonna 1944 *O. H. Jussilan* nimellä SRK:n kustantamana. Vuonna 1958 asetettiin uusi toimikunta tekemään ehdotuksen laulukirjan uudistamiseksi: kirkkoherrat *Pekka Lappalainen* ja *Paavo Viljanen*, apuna työssä mm. *Anna-Maija* ja *Pekka Raittila*. Toimikunta jätti ehdotuksensa vuonna 1960. Niihin aikoihin kuitenkin vanhoillislestadiolaisuutta koetteli hajaannus. Laulukirjatoimikunnan jäsenet kuuluivat hajaannuksessa erkaantuneeseen ns. pappislinjaan, jolloin laulukirjan valmiiksi saattamista ei annettukaan *Anna-Maija Raittilan* tehtäväksi, niin kuin oli tarkoitettu, vaan se siirtyi SRK:n tarkastusvaliokunnan vastuulle. Valiokunta poisti osan lauluista, ja monet tekstiuudistuksista palautettiin ennalleen. Sellaisena se julkaistiin vuonna 1961 *O. H. Jussilan* (1888–1955) toimittamana kahdenkymmentä vuotta korjattuna ja lisättynä painoksena sekä vielä vuonna 1969 kolmantentoista painoksena.

O. H. Jussilan vuonna 1916 toimittamasta laulukirjasta tuli levikiltään ja asemaltaan merkittävin lestadiolaisten laulukirja Suomessa. SRK-lestadiolaisuuden piirissä vain vuonna 1936 muhoslaisen *August Jokisen* (1883–1948) kokoama ja omakustanteena julkaisema *Siionin valitut Laulut ja Virret* tarjosi vaihtoehdon *Jussilan* toimittamalle laulukirjalle. Hän keräsi kokoelmaansa eri laulukirjoista enimmäkseen käytettyjä lauluja sekä ”uusia, ainoastaan käsikirjoituksina olleita suosituksi tulleita lauluja”. Mm. *Helmi Mäkeläisen* laulu ”Jos voisin Jeesuksestani” esiintyy tässä kokoelmassa. Vuodelta 1938 mieleeni on jäänyt muisto sedästäni Hannes Holmasta, joka nuoren vaimonsa kanssa lauloi kodissani ”*Jokisen laulukirjasta*” meille siihen asti tuntemattomana pysyneen laulun, *Matti Suon* ”Mä sydämeistäni nähdä halajan”. Tämä laulu liitettiin *Siionin Laulujen ja Virsien* kokoelmaan vuonna 1961.

SRK:n asettama toimikunta julkaisi vuonna 1975 yksiäänisenä nuottipainoksena *Uudet Siionin Laulut ja Virret* -lisävihkon (79 laulua) sekä vuonna 1976 ehdotuksen *Siionin laulut* -kokoelmaksi, jonka SRK:n vuosikokous kesällä 1976 Sievissä hyväksyi. Kokoelmassa on 252 laulua ja 7 vanhaa virttä. Säestyskirja ilmestyi vuoden 1977 syksyllä. Laulukokoelmaa hieman uudistettiin vuonna 1987, jolloin siihen liitettiin uusi virsikirja ja laulukirjaan lisättiin yksiääniset nuotit virsikirjan malliin.

Vuoteen 1979 saakka myös Rauhan Sanan ja Laestadius-seuran piirissä käytettiin SRK:n kustantamaa *Siionin Laulut ja Wirret* -kokoelmaa. Mutta jo vuodesta 1975 työskenteli Rauhan Sanan, Laestadius-seuran, uusheräyksen ja osittain myös esikoislestadiolaisten yhteinen laulukirjatoimikunta, joka julkaisi vuonna 1979 *Siionin Matkalaulut* -laulukirjan, 286 ”lestadiolaisen kristillisyyden piirissä yleisesti käytettyjä ja rakastettuja lauluja”. Uuteen kokoelmaan lauluja valitessaan toimikunta kä-

sitteli yli 800 laulua ja vanhaa virttä. Valintakriteerinä oli, että niiden oli oltava Raamatun sanan mukaisia.

Vuosien saatossa ilmeni tarvetta lauluvalikoiman laajentamiseen ja laulutekstien tarkistamiseen. Lestadiolaisen uusheräyksen johtokunta ja Lähetysyhdistys Rauhahan Sanan hallitus käynnistivät kesällä 1994 yhteishankkeen *Siionin Matkalaulut* -kokoelman uudistamiseksi. Yhteiseen toimikuntaan kutsuttiin jälleen myös Laestadius-seura. Uudistettu *Siionin Matkalaulut* julkaistiin vuonna 2002. Sen laajuudeksi tuli 321 laulua. Tekstikirja on samalla sointumerkeillä varustettu yksiaäninen nuottipainos, jolloin sitä sellaisenaan voidaan käyttää myös laulujen säestykseen. Säestyskirja kokoelmalle valmistui kesällä 2003.

Lestadiolaisia laulukirjoja eri kielillä

Lestadiolaisten keskuudessa ruotsinkielisellä Pohjanmaalla käytettiin herätyksen alkuaikoina vanhaa herrnhutilaisten *Zions Sångar* laulukokoelmaa, mutta 1800-luvun lopulla siirryttiin käyttämään evankelisen herätysliikkeen laulukokoelmaa *Sions Harpan*. Vähitellen tulivat kuitenkin käyttöön käsinkirjoitetut vahakantiset lauluvihkot, joihin kerättiin lauluja eri lähteistä. 1930-luvulla alettiin suunnitella oman, lestadiolaisen ruotsinkielisen laulukirjan laatimista. Hanketta oli ajamassa mm. piispa Samuel Salmen äiti, rouva Maja-Lisa Salmi. Toteuttaminen siirtyi sotien vuoksi. Kokoamistyön toteutti vuonna 1951 vaasalainen *Elis Sjövall* (1921–1982). Tätä laulukokoelmaa on julkaistu kymmenkunta, osittain muutettua painosta. Kokoelma on käytössä edelleenkin ja sitä julkaisee Laestadianernas Fridsföreningars Förbund (LFF).

Sions Sångar -kokoelman lisäksi ovat Ruotsin ja Norjan lestadiolaisten parissa olleet käytössä mm. kokoelmat *Kristliga Sångar*, *Aandelig Sangbok* ja *Vekter-rop!* Sekä saamenkielinen *Vuoinnalas Lavllagak*. Ruotsin SRK:n (SFC) toimesta on julkaistu kokoelma *Sions Sångar och Psalmer*.

Amerikassa ollessaan *Leobard Typpö* julkaisi pienen kolme laulua käsittävän vihkoson *Matkalauluja Elämän tiellä*, joka painettiin vuonna 1894. *Paavali Ervasti* (1840-1896) oli Amerikan matkallaan opettanut laulujaan, ja niitä julkaistiin vihkosessa *Hengellisiä Lauluja. Laulanut Paavali Ervasti*. Vuonna 1903 ilmestyi *Wähäinen Wirsi* -kokoelma, joka virsien ohella käsitti myös kirkollisten toimitusten käsikirjan. Myöhemmin *Paul Heideman* tuotti kokoelmat *Uusi Hengellinen Laulukirja* sekä *Hengellisiä Lauluja ja Wirsiä*. Vuonna 1930 julkaistiin ensimmäinen painos kokoelmaa *Amerikan Siionin Laulut ja Wirret*, johon myöhemmin lisättiin myös lauluja englanniksi.

1950-luvulta lähtien rauhansanalaista lestadiolaisuutta edustavassa Amerikan Apostolis-Luterilaisessa Kirkossa on käytetty Mary B. Mickelsenin toimittamaa englanninkielistä kokoelmaa *Hymns and Songs of Zion*, jossa on nykyään 670 laulua ja virttä. Vanhoillislestadiolaisen Laestadiolais-Luterilaisen kirkon piirissä käytetään vuonna 1980 ilmestynyttä kokoelmaa *Songs and Hymns of Zion*, jossa on 319 laulua ja virttä.

Vuonna 1910 on julkaistu venäjänkielinen laulukirja *Pesni detej siona*, jossa oli 95 laulua, niistä yli puolet venäläistä alkuperää. Lisäksi siinä oli venäjäksi käännettyä suomalaisen virsikirjan virsiä sekä hengellisiä lauluja mm. LeonardTypön lau-

lukirjoista. Laulukirjan lisävihko on painettu Venäjällä ilmeisesti 1920-luvulla. Enimmillään se on sisältänyt yli 180 laulua.

SRK:n toimesta lestadiolaisia lauluja viime vuosina on käännetty useille kielille. Saksankielinen *Zions Lieder und Gesänge* julkaistiin vuonna 1996, vironkielinen *Siioni laulud ja kirkulaulud* vuonna 1999 sekä venäjänkielinen *Pesni Siona i Psalmy* vuonna 2000.

Lestadiolaisten laulujen sanoma ja luonne

Lestadiolaisten laulukokoelmien kirjo on niin runsas ja eri aikoina julkaistujen laulujen sanoma niin monitahoinen ja rikas, että niiden uskonopilliseen analyysiin nyt käytettävissä olevan ajan puitteissa en katso kykeneväni.

Turvaudun *Anna-Maija Raittilan* lestadiolaislaulujen luonnehdintaan vuodelta 1990 suomenkielisen Siionin Virsien 200-vuotisjuhlakirjan ”Soikoon ilovirtemme” sivuilla 64-65:

”Kotimaan ikävä” nousee niissä oman pahuuden vankilasta; viime vuosisadan (lue: 1800-luvun) loppuvuosikymmenien aidoista lestadiolaislauluista on kaukana rehvakka varmuus. Yhtenään on katse siirrettävä omasta sydäimestä Golgatan haavoitettuun Sankariin. Sekä Malmivaaran uudistaman Siionin virret että O.H. Jussilan 1916 ensi kerran julkaisemat Siionin laulut ovat ”katseluvirsiä”, kontemplaatiivisia sydämen hauduttajia, joissa on yhteinen katselemisen kohde – vaikka lestadiolaisvirsissä ei yleensä jäädä odottamaan yksin, vaan joukolla, yhdessä toisten armonkerjäläisten kanssa, riennetään ”katselemaan veristä voittajaa” ja ”kiittämään Karitsaa”.

Pohja on yhteinen: vanha herrnhutilais-akreniolainen. On jännittävää seurata 1920-luvulta 1940-luvulle tultaessa, miten ”Jussilan kirjan” uusista painoksista karsivat pois käyttämättöminä useimmat lännestä tulleet, lähinnä ruotsista suomennetut tai Hengellisistä Lauluista ja Virsistä lainatut tekstit ja sävelmät – ja miten lauluston ilmapiiri seestyi yhä lähemmäs alkuperäistä lähdettään. Jännittävää on myös vertailla toisiinsa Wilhelmi Malmivaaran ja O.H. Jussilan tapaa muokata alkuperäistä Lagusta tai ”akreniusta”. Jussila on yleensä arkaistisempi, sekä vanhahtavan että myös opillisen sisällön suhteen. Vain joskus hän on innostunut muuntamaan sanoja oman herätysliikkeensä korostusten suuntaan yhtä rohkeasti kuin Malmivaara omaansa.

Pekka Raittila väitöskirjassaan on luonnehtinut lestadiolaista liikettä mm. näin: Sekä lestadiolaisuuden omassa perinteessä että ulkopuolisten arvioinneissa liikkeen alkuvaihe on määritelty lainomaiseksi ja sen on todettu liittyneen Lestadiuksen omaan kehitykseen. Mutta kohta alkuvaiheen jälkeen hänestä riippumatta liikkeessä tapahtui evankelistuminen. Tämän evankelistumiskehityksen tunnuksiksi tuli ns. taivaan valtakunnan avainten ja nimenomaan päästöavaimen käyttöön otto. Siihen liittyen lestadiolaisen herätyksen tunnuksiksi tuli ”hengellinen pappeus”. Alusta alkaen *Laestadius* on innoittanut herätykseen tulleita toimintaan. *Juhani Raattamaa* on muistellut, että *Laestadius* ”satoi heränneitten tunnot saarnaamisella tunnustamaan Christusta mailman edessä” (Raittila 1976 s. 17–19).

Väitöskirjassaan Lestadiolaisuus 1860-luvulla *Pekka Raittila* on todennut, että lestadiolaisuus syntyi jokseenkin yhtenäisen kirkollisen viljelyn pohjalta ja liittyi esimerkiksi hartauskirjallisuuden ja katekismuksen osalta suomalaiseen perinteesseen. Tornionlaakson ja Tornion Lapin kirkollisessa perinteessä vaikutti jo 1770-luvulla Ylitorniolla voimakkaana esiintynyt herätysliike, wiklundilaisuus, joka lestadiolaisuuden alkaessa eli vielä ihmisten muistoissa ja lienee valmistanut maaperää uudelle lestadiolaiselle herätykselle.

Pekka Raittila on todennut, että herätys syntyi Laestadiuksen saarnatuolin juurella. Hänellä oli sen ehdoton auktoriteetti ja hänelle kuuluvilla kirkkoherran ja visitaattorin valtuuksilla ryhdyttiin toimiin myös herätyksen levittämiseksi. Herätysliikkeen ja kirkon välisten suhteiden kannalta on merkitystä myös sillä, että Pohjois-Ruotsin ja -Suomen papit osoittivat yleensä ymmärtämystä lestadiolaisuutta kohtaan.

Kylärukoukset olivat Härnösandin hiippakunnan pohjoisosissa kirkollisten esimiesten vanhastaan suosittalema työmuoto, jota konventikkeliplakaatti ei ollut koskenut. Kun heränneet ottivat tämän instituution käyttöönsä lukien Laestadiuksen saarnajäljennöksiä ja rukousten jälkeen puhutellen ihmisiä, rukoukset olivat samalla kirkon ja herätysliikkeen omaa toimintaa. Kaikissa kolmessa valtakunnassa seurakunnat olivat niin laajoja ja papit niin harvalukuiset, että riippumaton maallikkotoiminta sai suuren vapauden.

Soittakaa kiitosta kanteleilla

Vielä lyhyt katkelma Laitisen esipuheesta Sionin Wirsien vuoden 1891 painokseen: ”Weljemme ja sisaremmme, jotka yhtä isänmaata etsineet ovat, lauloivat näitä matkalla. Näitä he lauloivat vielä wuoteellansaki, kun ehtotähti jo kirkkaasti taiwaalta paistoi niinkuin enkelin silmä: näitä he lauloivat, kun heille taiwaaseen ikäwöimys ja halu syttyi, näitä opettiivat vielä lapsensaki laulamaan.” Ja hän jatkaa (Ilm. 15:2-3): ”Minä näjin niinkuin lasisen meren, ... ja heillä oliwat Jumalan kanteleet. Ja he weisasivat Mooseksen Jumalan palvelijan wirttä ja Karitsan wirttä, sanoen: suuret ja ihmeelliset owat Sinun tekosi, Herra Jumala kaikkiiwaltias.”

Kanteleista puheen ollen: Kristillisen Kuukauslehden mainoksissa 1880-luvulla *Chr. Ev. Barckin* kirjakauppa tarjoaa myös ”Paraita Wirsikanteleen kieliä”. Tästä voinemme päätellä, että tuolloin lestadiolaisissa kodeissa ja mahdollisesti seuroissakin lauluja on säestetty wirsikanteleella. Näin Pohjan perilläkin on voitu noudattaa psalmilaulajan kehotusta: ”Soittakaa kanteleilla kiitosta meidän Jumalallemme!” (Ps. 147:7).

Lainaan vielä katkelman *Maria Kreta Määtän* kokoilemasta v. 1871 ilmestyneestä ensimmäisestä tunnetusta lestadiolaisesta wirsilehtisestä:

”Pienet pääskyt wisertäwät
elämän puun oksill’,

Jossa ei saada oleskella
 harakat eikä hottiset.
 Mutta kesä pääskyt laulaa,
 kiitos wirttä kilwan
 Kuin owat päässeet hengittämään
 Isän kirkasta ilmaa.
 Suloisin Jesu, on wapahtajan Jesu.
 Sen teki Jesus yksinään;
 Siis kiitos sulle Jesus!”

Siionin Virret ja Halullisten Sielujen Hengelliset Laulut ... Näitä kokoelmia, joita Vanhan virsikirjan ohella on eniten käytetty alkulestadiolaisuuden piirissä, *Aatu Laitinen* julkaisi esipuheella varustettuina ... ja *Oskari Grönroos* uudenheräyksen alkuvaiheessa v. 1899.”

Teol.tri *Erkki Kurki-Suonio Paavo Ruotsalaisen* syntymän 200-vuotismuiston juhlakirjassa v. 1977 on todennut, että kohta suomenkielisen Siionin Virsien ilmestymisen jälkeen ja niiden vaikutuksesta Tornion seudulla ja Pohjois-Savossa syntyi voimakasta herätystä. Ja hän mainitsee, että Tornion seudulta Pohjois-Savoon vuonna 1787 oli muuttanut herrnhutilaispastori *Nils Viklundin* kummipoika *Juhana Lustig*.

Aatu Laitinen, paljon muistettu ja rakastettu lestadiolaispappi, Rovaniemen seurakunnan pitkäaikainen sananpalvelija, julkaisi Enontekiön vuosinaan 1880- ja 1890-luvuilla vanhat Siionin Virret sekä erikseen että yhdessä Halullisten Sielujen Hengellisten Laulujen kanssa.

Professori *Pekka Raittila* on todennut väitöskirjassaan (1976, s.15), että lestadiolaisen alkuheräyksen aikoihin vielä koko Tornionlaakso oli käytännöllisesti katsoen suomalaista asutusta, vaikka se vanhastaan oli kuulunut Västerbottenin lääniin ja Härnösandin hiippakuntaan. Myös saamelaisen kirkollisen opetuksen kieleksi oli Tornion Lapissa 1700-luvulla vakiinnutettu suomi; kuitenkin esimerkiksi Laestadius saarnasi ja opetti myös saamen kielellä.

Lestadiolaisen herätysliikkeen nopeaa leviämistä sekä Suomessa että Ruotsissa lienee omalta osaltaan voimakkaasti tukenut se, että liikkeen syntyaikoina tutuimmiksi tulleet laulukirjat, karoliininen virsikirja ja Siionin Virret, olivat olleet vanhastaan tuttuja ja runsaassa käytössä molemmilla kielillä niin Suomessa kuin Ruotsissakin.

Timo Holma: Lestadiolaisen lauluperinteen historiaa Lars Levi Laestadiusen juhluvuoden seminaaris-sa Rovaniemellä 16.–18. 1. 2000)